

valóságát, akkor a mozi közönsége valójában még ezt az elveszett rituálét élhette át, vagyis a valóság határának közmegegyezés alapján történő tágitásának pillanatát”, szögezi le Bóna, arra a következtetésre jutva, hogy a tévé és az elektronikus világháló technikai demisztifikációjának következtében a mozgókép szentségtelenítése immár elkerülhetetlen. Ez pedig azt jelentené, hogy a tendencia erősödésének hatására a mozikép törzsköcs értékeit nem csekély veszély övezi.

Bóna kötetének egyik fő érdeme a fenti problematika láttamoztatásában rejlik, bár szép olvasmányokat tartogat azoknak is, akiket a jelenkor könnyed műfaji megnyilvánulásainak kritikai értelmezése foglalkoztat.

BÓNA László: *Fantomképek*. Kijárat Kiadó, Bp, 1999.

Szombathy Bálint

Történelmi leckék

Videókazettákon a közelmúlt történelme

A Magyar Történelmi Film Alapítvány és a Budapest Film ingyenesen szeretné eljuttatni a legközelebbi közelmúltban – első lépésként a kilencvenes években – elkészült magyar dokumentumfilm-termés legjavát tartalmazó, négy kazettából álló válogatását az érdeklődő közép- és felsőoktatási intézményekhez.

Honnan jött a gondolat, hogy dokumentumfilmeket kell küldeni az iskoláknak? A kazettacsomaghoz mellékelte kísérőfüzet szerint „a hazai dokumentumfilm-készítésben óriási változások mentek végbe az elmúlt másfél-két évtizedben: soha nem látott mennyiségben készültek mozgóképi dokumentumok. (...) Ezek terjesztése azonban megoldatlan. A mozikból kiszorultak, a televíziók legtöbbször csak ímmel-ámmal csipeget belőlük. Az új országos kereskedelmi televíziókra sajnos szinte egyáltalán nem lehet számítani e tekintetben.” Ugyanakkor – és ez már nem a kísérőfüzet megállapítása, hanem gyakorló pedagógusok mindennapi tapasztalata – az iskolák oktatási segédanyagokkal, szemléltető eszközökkel vagy akár csak a tanítás során hasznosítható könyvekkel, videókkal történő ellátása korántsem mondható megoldottnak. Nem egyszerűen anyagi források hiányáról van szó (jóllehet ez általában létező probléma), hanem a hozzáférés, a beszerzés, a terjesztés nehézségeiről. Így azután bizton feltételezhető, hogy az iskolák általában jó szívvvel fogadnak minden, ilyen irányú segítséget, különösen akkor, ha az semmiféle pénzforrást nem igényel. Adva van tehát a dokumentarista filmes, aki nem vagy csak igen nehezen tudja eljuttatni alkotásait a közönséghez, és adva van az iskola, amely várhatóan hasznosítani tudná az oktatásban a dokumentarista alkotásainak valamely részét. Kézenfekvő a gondolat, hogy ez a két fél találja meg az egymáshoz vezető utat. E cél érdekében szövetkezett egymással a Magyar Történelmi Film Alapítvány és a Budapest Film.

Naivitás volna azt gondolni – és természetesen sem az alkotók, sem az akció szervezői és lebonyolítói nem gondolják –, hogy az iskolához ingyenesen eljuttatott videokazetták révén a dokumentarista film útja szélesebb közönséghez biztosítható. Egyrészt eleve csupán a bőséges filmtermés egy része jöhet számításba. Másrészt az egész vállalkozás aligha töltheti be hivatását pusztán azzal, hogy az iskolákhoz eljutnak a kazetták. A kiszemelt valódi közönség ugyanis nem az iskola, még csak nem is a pedagógus, hanem a diák. Hozzá kellene elérnie az alkotók mondanivalójának, az ő tudatában kellene

megragadnia annak a tudásnak és annak a szemléletnek, amelyek pozitív voltáról a filmek nyilvánvalóan meg vannak győződve. Csakhogy – magától értetődően – az akció szervezői és lebonyolítói nem lépnek közvetlen kapcsolatba a diákokkal, ez már az iskolában tanító pedagógusok feladata. A filmesek dolga a filmek elkészítésével, kiválasztásával és kipostázásával véget ér: onnan kezdve már csak reménykedhetnek abban, hogy a kazetták nem fognak az iskolai könyvtárak polcain porosodni. (Igaz, adott esetben még az iskolai könyvtárak polcai is valamelyest több esélyt adnak a befogadóval való találkozásra, mint a filmarchívumok vagy íróasztalfiókok).

A reménykedésen túl az akció szervezői leginkább azzal könnyíthetik meg a kiválasztott alkotások hasznosulását az oktatási folyamatban, ha különös súlyt helyeznek a filmek kiválogatására. Feltűnő azonban, hogy – ahogy a vállalkozás sajtóbemutatóján kiderült – egyetlen gyakorló pedagógus sem található a válogatást végző szakemberek között. Filmesekből és történészekből áll ez a csapat, s nyilvánvalóan szakmai hozzáértéssel és legjobb tudásuk szerint igyekeznek a leginkább megfelelő munkákat megtalálni a bőséges terméskből. Az ő szempontjaik azonban adott esetben nem szükségképpen esnek egybe a gyakorló pedagógus szempontjaival. Hogyan is eshetnének egybe, hiszen aligha rendelkeznek tapasztalatokkal arról, hogy miként lehet egy – bár történelmileg hiteles és a hozzáértők számára rengeteg izgalmas részletet rejtő – dokumentumfilmet az órai vagy órán kívüli munkában hasznosítani. Kézenfekvőnek látszik, hogy a pedagógiai szempontok már a kiválasztás során érvényesüljenek, hiszen így lényegesen javulhatna a videóanyagok eredményes alkalmazhatóságának esélye. Ehhez pedig elengedhetetlenül szükséges, hogy olyan valaki is részt vegyen a csomagok összeállításában, aki azt „élesben” is használni fogja.

Amiképpen nem jelenthet a dokumentarista filmek terjesztésének alapvető problémáira önmagában gyógyírt ez az akció, úgy nyilvánvalóan nem fogja ugrásszerűen megemelni a 20. századi történelem tanításának színvonalát sem iskoláinkban. Mégis, a kiválogatott filmek önmagukban is érdekesek. Így az első csomagban található a ‚Forradalom és megtorlás’ témakörből *Lugossy István* ‚Tűzoltó utca, 1956’ és *Hintsch György* ‚Irgalmatlanul’ című munkája. A ‚Határon túl’ összefoglaló témakörbe kisebbségi létbe kényszerített magyarok életét bemutató filmek kerültek: *Xantus Gábor* ‚Filmjáték mozifalván’, *Gulyás Gyula* ‚Balladák filmje’, *Sipos András* ‚Hazátlanok, sorakozó!’ és *Kiss Róbert* ‚A hontalanság krónikája’. A ‚Korképek – arcképek’ címet viselő csoport portréfilmeket tartalmaz: *Tölgyesi Agnes* ‚Credo’, *Kurucz Sándor* ‚Az őrző’ és *Erdélyi János* ‚A kik utolsónak maradtak’ című munkái találhatóak itt. Sokat ígérők a kísérőfüzetből megtudható további tervezett témakörök is: a világháborúk, az eltérő vallásos meggyőződések, a „létező szocializmus” erőszakszervezetei, az ipar krónikája, vagy a Kádárkorszakról szóló „legvidámabb barakk”.

Sajátos nehézséget okozhat ugyanakkor a válogatások 20. század-centrikussága, mármint a pedagógusok szempontjából. Arról van szó, hogy elsősorban a végzős, érettségi előtt álló osztályoknak nyújthatnák a legnagyobb segítséget az akcióban terjesztett filmek, hiszen az említett témakörök általában a negyedikes tantervekhez kapcsolhatóak. A tapasztalat szerint azonban éppen a negyedikes tananyag elsajátítására marad a pedagógusnak a legkevesebb ideje: az eleve rövidebb tanévből fakadó szűkös órakeret tovább csorbul a korábbi évfolyamokon felhalmozódott lemaradások pótlásával, valamint – nem csekély mértékben – az utolsó évek számtalan, oktatáson kívüli elfoglaltságával. Így azután általában az 1945 utáni történelem feldolgozására is alig jut kellő idő. A szóban forgó videók megtekintése és hasznosítása ennél fogva meglehetősen valószínűtlennek tűnik. Erről azonban már nem az alkotók, illetve az akció szervezői tehetnek. Ők megtették a magukét.

Pollmann Ferenc